

КАЗАКСТАННЫҢ ДЕПОЗИТ НАРЫГЫНА ТАЛДАУ ЖАСАУ

Д.Г. Жасыбаева -
T. Рысцулов атындағы КазЭУ-ниң
1 курс магистранты

Элемдш каржы дағдарысы Казакстанның каржы нарығынын, активтерін белу курылымын түбөгейлі түрде езгерген жок. Бірак та, дамудын соны бес жылы керсеткендегі, осы кезеңде каржы нарығының курылымында банк секторы активтершілдегенш байкауға болады. Бул темендеу соның бір-екі жылда керініс табуда. Осы ендіріс улттық банк жүйесі үшін Фаламдық тураксыздықтың салдарынан керініс табуда. 2008 жыл мен 2010 жылдар аралығында активтер есүінін ен теменп Үдерісін айғақтайтын арзан шетел капиталын тарту базасында банк секторы соның жылдары каркынды ескенін байкаймыз, бул ейм салыстырмалы түрде басқа да каржылық институттар үшін 9%-ды кураса, ал нарықтық активтері курылымында онын Үлесші 82%-дан 74%-ға дейін темендеғеш байкалады. Курылымын езгеруі негізінен банк операцияларының жекелеген түрлерін жүзеге асыратын банктік емес үйымдардын Үлесінің жоғарылауы есебінен болып отыр. Бул курылымда жалғыз Фана акционер болып мемлекет табылатын үйымдардын курылымын атап етуге болады, себебі олар дағдарыс жағдайында осындай үйымдардын капиталданырылуын үлғайту арқылы ез кызметін кенейте түсті. Сол себепт мемлекет экономиканың басымдықты салаларын, сондай-ақ Казакстанның элеуметтіш-экономикалық дамуын турақтандыруды камтамасыз ету бойынша мемлекеттің алғашкы кезекті әрекеттері аясында шағын және орта бизнес субъектшерше каржылық колдау бойынша іс-шараларын жүзеге асыра бастады.

Енді сонғы екі жылдағы Казакстан Республикасының депозит нарығының ахуалына токтала кетсек. 2010 жылдын кантар-караша айларында депозиттік үйымдардағы резидент тұлғалардың депозиттершілдемі 13,3%-ға, яғни 7451,3 млрд. тенгеге жоғарылады. Атап айтканда, занды тұлғалардың депозиттері 13,4%-ға, яғни 5307,7 млрд. тенге, ал жеке туаларда - 13,2%ға, яғни 2143,6 млрд. тенгеге дешн жоғарылады. 2010 жылдын кантар-караша айларында шетел валютасындағы депозиттер Үлесі 8,1%-ға, яғни 2640,6 млрд. тенгеге темендеғенш, ал улттық валютада 30,0%-ға, яғни 4810,7 млрд. тенгеге үлғайғанын байкаймыз. 2009 жылдын желтоксан айымен салыстарғанда 2010 жылдын караша айында депозиттердің тенгедегі Үлес салмағы 56,3%-дан 64,6%-ға дейін жоғарылады. Банктердегі халықтың салымдары (резидент емес туалардың коса есептегендегі) 2010 жылдын кантар-караша айларында 13,4%ға, яғни 2196,3 млрд. тенгеге есп. Халықтың салымдарының курылымында тенгелік депозиттер 40,8%-ға, яғни 1183,9 млрд. тенгеге үлғайды, ал шетел валютасындағы депозиттер 7,6%-ға, яғни 1012,4 млрд. тенгеге теменделді. Нәтижесшіде тенгедегі депозиттердің Үлес салмағы 2009 жылдын желтоксан

айында 43,4%^а, ал 2010 жылдын караша айында 53,9%-Fa жоФарылаҒанын байкаймыз. 2010 жылдын караша айында банктж емес занды тулҒалардын тенгедеп жедел депозиттер1 бойынша орташа есеппен алҒандаЦы сыйакы мелшерлемес 2009 жылдын желтоксан айындағы 4,5%-дын орнына 2,7%-ды, сэйкесші жеke трт^алардьщ депозиттер1 бойынша 10%-дын орнына 9,8%-ды курап отыр. [1]

Каржы нарығынын актив1 курылымындағы банк секторы улесшің темендеуші карамастан, банк секторынын алатын орны, денгей жоФары болып кала беруде. Екші1 денгейл1 банктердің сырттан ресурстарды тарту денгешнің темендеу1 және банктер тарапынан шю экономиканы корландыруды қыскарту жағдайын несиеленд1ру денгей мен халыктын жинактары, сондай-ак экономиканын монетизациясы арасындағы алшактыктын қыскаруына елеул1 эсер ете туst1. Осындай беталыс алдағы уақытта Казакстан экономикасынын шю кездер1 есебінен ресурстарды алдып келу және орналастыру катынасында тенест1руге он эсер ету1 тшс. 03 кезегінде калыптаскан курдел1 жағдай казакстандық банк жүйес1 ушш болашакта жана мұмкіндіктер мен непзіп факторлардын есүше алдып келед1. Бул б1ршищен, ресурстық базанын одан әр1 эртаратандырылуы, тәуекелменеджментл басқару жүйесші жетшіршу1 және корпорациялық басқарудын халыкаралық қағидалары непзінде басқарудын сапасын жоФарылату сиякты дамытудын осындай бағыттарына бағытталуы тшс. [2]

Инфляциянын есу1, несиенш қымбаттауы және онын колжет1мдшгіш темендеу1 серпшіс кезеңінде жинакталған мішдеттемелердің қызмет көрсетулерш киындана тусед1. Бул болашакта экономикалық есуге, сондай-ак елдің депозитик базасынын тутыну салымдарын шектейд1. Осыған байланысты эртаратандыру бағыттарынын б1р1 болып ею жакты келю1м непзінде халыктын салымдарын тарту бойынша депозиттің нарыктағы коммерциялық банктердің қызметш белсенденд1ру шығады. Бул ез кезегінде депозиттер бойынша пайыздық мелшерлеменш жоғарылауында кершю табады. Осы кезенде олардын қызметтерші тшмдшп ен алдымен жалпы экономикалық жағдаймен, зандық база мен саяси жүйенш турактылығы және б1рката жағдайларға байланысты болып отыр. Банктердің езшен бәсекелестіш курс жағдайында дамудын тубегейл1 жолдарын эз1рлеуге байланысты болып келед1.

Кез келген жағдайға бешмделу, депозиттің куралдарды тшмд1 басқару, нарыктық ағындарды анық бағдарлау бул - экономика дамуынын каз1р жағдайында коммерциялық банктердің басты талабы. Туракты депозитпк нарыкты куру республика халқынын сешміш Фана арттырып коймай, сонымен катар халыкаралық каржы нарыктарына б1р1гудің жедел каркынына жетуд1 кездейд1.

Инвестициялық каражаттардын тапшылығына байланысты халыктын акша каражаттарын тарту дағдарыс кезеңінде манызды мішдет болып табылады. Сондыктан салымдарда акша жинактарын сактау ушш әлуелт салымшылардын анағурлым тшмд1 шарттарын куру кажет болады.

Осыпан орай, экономикаFa халыктын каражаттарын тартудын тиімді шарттарын банктердің депозиттік-несиелік механизмі арқылы куру дамудын казіргі кезеңде осы баFыттаFы мемлекеттің негізгі міндеттерші бірі болып табылады.

Казакстанда депозиттерді кепілдендіру жҮйесіндегі шешуші релді депозиттерді міндеттіл кепілдендірудін жҮзеге асыратын, акционерлік КОФамның уйымдастырушылық-кукыктық нысанында курылFан, казакстандык зандар негізінде ез кызметін жҮзеге асыратын езшік кукыктық сипаты бойынша коммерциялық емес уйым болып табылатын «Депозиттерді кепілдендірудін казакстандык коры» АҚ, шығады. Сондай-ақ, бул кордын курылтайшысы және жалFыз Fана акционері болып Казакстан Республикасы Ұлттык банкі табылады.

Тиімді банктік инфракурылымды куру Казакстанның экономикалық реформасының маңызды бір міндеті болып табылады.

Банк жҮйесіне халыктын сешміш жоФарылауы максатында каржылық сауыктыру мәселес экономиканың казіргі даму кезеңінде анаFурлым езекті болып отыр. ТурFындар тарапынан банк жҮйесіне сенімді жоФарылату мәселесін шешу мемлекеттік денгеймен катар, коммерциялық банктер денгешінде де жҮргізу түш.

Екінші денгейлі банктер денгейінде депозиттерді тартуда бірката мәселелер кездеседі. Со^ы жылдары езінін дамуында казакстан банктері элеуметтік салада, экономикада, саясатта кептеген кҮРделі карама-кайшылыкты және жоспарлануы киын Үдерістердін орталыFында болып отыр. Шын мәнінде республиканың банк жҮйесіндегі калыптаскан жаFдай барлық экономиканың кҮРделі каржылық жаFдайының көрінісі болып табылады. Бірак та, жоФары релді банктердің ездері орындаиды.

Банк жҮйесінің со^ы жылдардаFы даму ҮРДісі халыкка усынылатын каржылық кызмет көрсетулердін есімі Үшін банктер дамудын езіндік саясатын әзірлеуі кажет, сондыктан бәсекелестік пен турFындар тарапынан несиелік институттарFa сенімді арттыру Үшін жҮргізіледі. [3]

Казакстанның депозит нарыгевиңін казіргі даму кезеңдері Үшін тән негізгі ішкі мәселелердің бірката на токталып етсек:

- банктердің езшідж ресурстық базасының нашарлыFы;
- банктерде біркалыпка келтірілген жҮЙелі тҮРдегі экономикалық талдаудың жоктыFы;
- банктерде маркетингпк кызмет көрсетулердің толық және шара жоктыFы немесе нашар дамыFандыFы;
- коммерциялық банктердің кызметш реттеу мен мониторинга жҮзеге асыратын негізгі көрсетюштердің белгілі бір тҮріндегі кызметтің накты баFдарының жок болуы.

Депозит нарыгевиңін катысуышылар тарапынан депозиттік базаны одан эрі улFайту Үшін, яFни банктердің ез шілде дамудын негізгі баFыттарын әзірлеумен көрсетілетін белгілі бір темендегші міндеттерді шешумен тҮсіндіріледі:

- каржы жағдайын нығеайту;
- қаз1рп банк инфракурылымын дамыту;
- клиенттерге жана сапалы кызмет керсетуд1 камтамасыз ету;
- тшмд1 кадрлық элуэтл калыптастыру.

Енд1 осы аталғандарға жеке-жеке токталсак.

1. Каржы жағдайын нығеайту. Банктщ каржылық күйреу1 бул ен алдымен қоФамдық мудделерд1 қозғайтын кубылыс болып табылады. Банктщ банкроттығы онын салымшыларын, кредиторларды, акционерлерд1, кызметкерлерд1 және банкке катысты барлық тулғаларды күйзелюке ушыратады. Себеб1, нарық жағдайында банк жүйес1 аса манызды қоФамдық институт болып табылады, яғни барлық банк жүйесше сешмд1 темендететш кез келген банктщ кауш-катер1 тутастай алғанда барлық қоФамға терю эсер етед1. Банктщ он каржылық жағдайы жеке және занды тулғалар тарапынан косымша депозит ресурстарын тарта алады. Сондыктан банктер ездершіл каржылық жағдайын нығайтуды кездеп, эр1 кадағалап отыруы тиңс.

2. Қаз1рп банк инфракурылымынын дамуы. Қаз1рп кезенде казакстандық банктердщ қызмет банктердщ 1р1 калаларда шоғырландырылуымен, филиалды желшердщ дамымғандығымен сипатталады.

Банктердщ қызмет етушіл турақтылығы кен ауқымды аймактық желшіл бар болуын ескере келе, непзшен жеке тулғалар, кооперативтер, шағын және орта бизнеске қызмет керсетуге бағытталған есеп-айырысу-кассалық бел1мдерд1 куру кажет. Есеп-айырысу-кассалық бел1мдер банктщ курылымдық бел1мшес1 бола отырып, банк атынан келесшіл жекелеген банктщ операцияларды журпзуге уәкшетл жеке және есеп-айырысу шоттарын ашу, есеп-айырысу-кассалық қызмет керсету, шетелге және Казакстан бойынша клиенттердщ акша аударымдарын журпзу, шетел валютасын сату және сатып алу.

Қаз1рп банктж инфракурылымнын бар болуы екшіл1 денгейл1 банктердщ депозитпк базасын жоғарылатуға әрекет ететшдтн атап ету керек. Есеп-айырысу-кассалық қызмет керсетулер каланын кептеген жерлершде орналастырылуы екшіл1 денгейл1 банктерге косымша каражатты Қуюға септтн типзер1 сезс1з. Дұрыс жолға койылған инфракурылым сондай-ак компьютерлер мен каз1рп аппараттық жүйелер кемепмен клиенттерге анағурлым колайлы эр1 жылдам қызмет керсетуге мумкіндік туғызады.

3. Клиенттерге жана, сапалы қызмет керсетуд1 камтамасыз ету. Экономикалық мұктаждықтарға акша каражаттарын шоғырландыру мәселесш карастыра келе, халықка банктщ қызмет керсетуд1 жетшд1ру мәселелерше баса назар аудару кажет. [4]

Шетелдш банк тәж1рибес1 керсеткендей, клиенттерге әр түрл1 жоғары сапада қызмет керсетуд1 усынатын банктер, шектеул1 қызмет керсетушіл банктер алдында анағурлым басымдылықка ие болады. Қаз1рп танда кептеген 1р1 батыс банктер1 халықка кешенд1 қызмет керсетуге ете бастаған. Бул дегешм1з банктер есеп-айырысу, несие және кассалық қызмет керсетулерден белек, эрб1р накты клиент ушш арнайы кажеттшктерд1

канаФаттандыруFa баFытталFan біркатаP баска да кызмет керсетулерді жҮргізеді. Сондай-ак, банктер клиенттерге толык тҮРде кызмет керсетеді, яFни атап айтканда: салыктарды есептеу мен телеуді жҮзеге асырады, лизингтік жэне факторинглк кызметтерді жҮргізеді, акциялар мен баска да баFалы каFаздарды эмиссиялауFa жэрдемдеседі жэне инвестициялау жэне т.с.с кызмет тҮрлері бойынша кенес бередг

1. Журнал «Банки Казахстана» №1, 2011. - 6 б.
2. Маңыш С.Б. Банк id: Оңулық. - Алматы: Жеті жарғы, 2009. 137-149.
3. Исакова З.Д. «Финансово-кредитная система в модели Концепции развития региона» - Алматы, КазЭУХабаршысы, 2006. №6, 162.-165 б.
4. Исаков У.М. Каржы нарыгы жэне делдалдары. Оңулық. - Алматы: Экономика, 2008. 54-57 б.

Резюме

В представленной научной статье автор на основе анализа депозитного рынка предлагает новые подходы для дальнейшего увеличения депозитной базы со стороны участников депозитного рынка.

Summary

In the present author based on an analysis of the deposit market offers new approaches to further increase the deposit base by the parties of the deposit market.

ЭЛЕМДІК ТӘЖІРИБЕДЕ БАНК ЦЫЗМЕТШДЕП ЖАЦА БАНКТІК ОНІМДЕР МЕН ЦЫЗМЕТТЕР

С.М. Акишев -

*T. Рысцолов атындағы КазЭУ-ниң
1 курс магистранты*

Банк жҮйесінін жэне банктың кызметтер механизмшік кызмет ету ерекшеліктері жэне онын проблемалары кез келген елдің ендіргіш ^штершік сипаты мен денгешін керсетедіг Экономикасы дамығеан елдерде банктың кызмет керсету нарыгында колданыстаFы жалпы зандылықтар бірдей дәрежеде кершш, эрекет етедіг Атап айтканда, OFan бәсекелестік ^ш, пайда алып келу максатында акша каражаттарын тарту жэне орналастыру, сондай-ак банктер кызметін мемлекетлк реттеудін міндетті жҮйесі де жаткызылады. Интеграциялық УДерістердін дамуы жэне элемдш шаруашылық дамушы елдердін бірігуінен атамыш елдін банк жҮйесі ссудалық капитал мен банктың кызмет керсетулердін халыкаралық нарыгында болFan езара байланыскан, эрі езара тәуелді УДерістермен тыFыз байланысты болады.